

КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАЛЬНІЙ ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ РОБОТІ З РЕКРЕАЦІЙНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Вступ. У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті впровадження сучасних інформаційних технологій визначено основним пріоритетом розвитку освітньої сфери. Органічне поєднання традиційних та новітніх технологій призводить до поліпшення якості та рівня знань студентів-географів. Тому важливим напрямом модернізації навчально-методичного забезпечення ізографічної освіти є впровадження комп'ютерних технологій у навчальну та науково-дослідну роботу студентів.

Вихідні передумови. Використанню комп'ютерних технологій у навчальному процесі приділено чималу увагу: обґрунтовано погребі, напрямки та можливості використання комп'ютерів у школі [2], виділено комплекс методичних проблем використання комп'ютерної техніки та технологій у процесі вивчення географії і запропоновано шляхи їх вирішення [3], порушено проблеми побудови та запровадження мультимедійних засобів з географії [1], розроблено ряд електронних посібників з географії. Але, на жаль, більшість публікацій і практичних розробок присвячено комп'ютерним технологіям викладання географії у школі. Лише в окремих публікаціях розглядаються питання підготовки у вищих навчальних закладах майбутніх географів за допомогою сучасних інформаційних технологій [5].

Формулювання цілей статті, постановка завдання. Одним із найактуальніших питань підготовки майбутніх фахівців є проблема впровадження сучасних досягнень інформаційного суспільства в навчальну та науково-дослідну роботу зі студентами-географами. Запропоновані шляхи вирішення поставленого завдання розглянемо на прикладі викладання курсу "Рекреаційна географія" та наукових досліджень студентів з рекреаційної тематики.

Виклад основного матеріалу. Рекреаційна географія як галузь географічних знань займається розробкою теоретико-методологічних засад територіальної організації відпочинку та оздоровлення. Предметом рекреаційної географії є дослідження рекреаційних ресурсів, виявлення рекреаційного потенціалу території та ефективна організація їх споживання. Таким чином, мета дисципліни "Рекреаційна географія" — ознайомити студентів із рекреаційною діяльністю, рекреаційними ресурсами та

конкретними територіальними рекреаційними системами, з рекреаційно-туристським освоєнням і перспективами розвитку рекреації в нашій державі та зарубіжних країнах, а також з основними теоретичними концепціями і термінологічним апаратом. Традиційно при викладанні курсу використовувалися лекції і практичні роботи. Широке впровадження в географічну освіту комп'ютерних технологій вимагає перегляду можливостей викладення матеріалу. Крім того, виховання творчої особистості потребує впровадження дослідних тематично спрямованих завдань.

Комп'ютерна підтримка викладання курсу "Рекреаційна географія" потребує розробки електронних навчальних посібників, матеріалів до тестового контролю за кредитно-модульною системою, програмних продуктів, використання яких забезпечить можливість вирішення завдань рекреаційної географії як науки та підтримку картографічного зображення.

Зручним та ефективним методом представлення лекційного матеріалу є презентація, яка дозволяє залучити сучасну текстову табличну ілюстративну (графічну картографічну, відео-) та аудіоінформацію. Цей демонстраційний засіб сприяє посиленню уваги студентів, підвищенню зацікавленості на заняттях та слугує поштовхом до створення власних розробок. Послідовність перегляду задається попередньо викладачем, але з урахуванням психологічних особливостей студентів та рівня їх підготовки цей порядок можна змінювати індивідуально. Для її створення використовується широковідома програма *PowerPoint*.

Найбільш ефективним способом представлення лекційного матеріалу є інтерактивний проект, коли користувач (студент) має можливість вибору та управління даними, що забезпечується використанням гіперпосилань. Дослідження показали, що саме інтерактивним проектам, створених засобами мультимедіа, необхідно приділяти значну увагу при підготовці навчальних матеріалів для вищої школи.

Практичні заняття забезпечують закріплення теоретичних знань і набуття навичок їх використання на практиці. Авторською навчальною програмою передбачені такі види практичних робіт: дослідження, оцінка й аналіз рекреаційно-туристичних ресурсів та картографування рекреаційного районування адміністративних районів Харківської області [4]; дослідження рекреаційних умов і ресурсів зарубіжних країн, розробка рекламного буклету обраної країни рекреаційного спрямування. Під час практичних занять використовуються програмні продукти компанії Microsoft, графічні редактори (*PhotoShop, Adobe Illustrator, Corel DRAW*), геоінформаційні системи (*ArcView, MapInfo*) та Інтернет. Так, наприклад, пошук в Інтернеті дозволяє студентам отримати інформацію про туристсько-рекреаційні ресурси різних країн. Найбільш повною є інформація про

ресурси Франції, Іспанії, Кіпру Австралії, Туреччини тощо. Для початку пошуку інформації про ту чи іншу країну рекомендується використати такі сайти, як www.kragosvet.ni, www.autostop.com.ua, www.vtourist.com тощо.

Графічні редактори використовуються під час укладання рекламних буклетів туристично-рекреаційної тематики. Як правило, ці буклети присвячені тій самій країні, рекреаційні ресурси якої досліджувалися.

На жаль, в Інтернеті дуже мало інформації, яка б залучала потенційних туристів до внутрішнього туризму та рекреації. Тому відповідні складності виникають і у студентів під час виконання практичної роботи "Оцінка та картографування рекреаційних ресурсів адміністративного району". На основі оцінки рекреаційних ресурсів (інформація про які надана обласним управлінням з питань розвитку туризму, спорту та фізичної культури) студенти в геоінформаційному середовищі *ArcView* проводять рекреаційне районування адміністративного району, визначаючи території сучасного і перспективного розвитку різноманітних видів рекреації та туризму, наносять на електронну географічну основу значковим способом цікаві природні, історико-культурні та інфраструктурні ресурси в приведеному порядку. За бажанням студенти оформлюють результати роботи в програмі векторної графіки *Corel DRAW*: вивчають ази роботи з цією програмою, створюють власну бібліотеку умовних позамасштабних знаків (панель символів та спеціальних значень) тощо.

Сама сутність рекреації як мобільної форми споживання рекреаційних ресурсів, оснований на доланні простору, пов'язана з територією, характером середовища в широкому розумінні цього поняття (не тільки природного середовища, а й соціально-культурного та економічного середовища людської діяльності), вимагає картографічного підходу до її вивчення. Це знайшло широке впровадження у науково-дослідну роботу студентів, яка скоординована в рамках виконання держбюджетної теми науково-дослідної лабораторії тематичного картографування кафедри фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Використовуючи розроблені на кафедрі теоретичні положення комплексного картографування регіонів України в умовах їх сталого розвитку, на системній основі із застосуванням геоінформаційних технологій запропоновано і розроблено структуру та зміст серії з п'яти рекреаційно-туристичних карт Харківської області в умовах збалансованого розвитку регіону.

Електронні географічні основи базового масштабу 1 :800 000 уніфіковані для всіх тематичних карт і складаються з таких шарів у послідовності: кордони та межі, гідрографічна мережа, шляхи сполучення, населені пункти. На всіх картах запропоновано

один з показників (наприклад, туристська освоєність території, оцінка рекреаційного потенціалу тощо) відображати способом якісного чи кількісного фону, при цьому цей тематичний шар "накладається" під шари географічної основи. Всі інші тематичні шари, які відображаються способом лінійних знаків, ареалів, діаграмами тощо, накладаються поверх географічної основи, але останніми наносяться тематичні шари, зміст яких відображено способом значків.

Карта "Рекреація і туризм" представляє інформацію про стан і перспективи розвитку туристичної індустрії в регіоні, рекреаційні ресурси області. На основній карті представлено дані про туристську освоєність території, центри пізнавального туризму, рекреаційні зони, туристські маршрути, основні види туризму, території перспективного розвитку туризму, кількість об'єктів природного та культурно-історичного рекреаційного потенціалу та їх співвідношення в районах, заклади управління туризмом, об'єкти обслуговування туристів, спортивні споруди, транспорт. Карта-врізка "Мисливство та рибальство" представляє інформацію про основні райони аматорського рибальства, види риби, основні мисливські угіддя, питому вагу мисливських угідь у загальній площі району, дозволений відстріл мисливських тварин, види мисливських тварин і птахів.

На карті "Природна та природно-культурна спадщина" відображено оцінку природного рекреаційно-туристичного потенціалу, потенційно рекреаційні території (під лісами, водоймами та інші), пам'ятки природи, природно-культурні об'єкти, пам'ятки садово-паркового мистецтва, ділянки природних ландшафтів, що мають історико-культурну цінність. Зміст основної карти доповнюють такі показники, як питома кількість пам'яток (на 10 кв. км), загальна кількість пам'яток, типи пам'яток, які відображені на карті.

Карта "Історична та історико-культурна спадщина" відображає оцінку історико-культурного потенціалу, населені пункти за чисельністю об'єктів туризму, пам'ятки історії та культури, пам'ятки археології, музеї, художні салони та галереї, виставки, пам'ятки монументального мистецтва, воєнно-історичні пам'ятки, пам'ятки, пов'язані з життям видатних осіб, культурно-розважальні заклади: театри, кінотеатри, концертні зали, будинки культури. На врізній карті знайшли відображення питома кількість пам'яток (на 10 кв. км), загальна кількість пам'яток та їх типи.

На карті "Рекреаційне природокористування" показано питому вагу земель рекреаційного призначення (у загальній площі адміністративного району), природну стійкість ландшафтів, джерела лікувальних мінеральних вод та забір води з них, родовища лікувальних грязей. Карта-врізка доповнює зміст основної карти та відображає потенційну

та реальну рекреаційну ємність лісових територій (у розрахунку на 1 рекреанта), склад лісів за породами та за віком.

Карта "Лікувально-оздоровча мережа" відображає кількість місць відпочинку в рекреаційних закладах (на 50 000 жителів), види об'єктів лікувально-оздоровчого напрямку, питому вагу місць в установах для відпочинку та лікування (у % до загальної кількості в області), комплекс лікувальних факторів. На карті-врізці "Дитяча лікувально-оздоровча мережа" відображено використання місць в оздоровчих таборах (осіб на місце протягом року), види дитячих лікувально-оздоровчих закладів.

Карти розроблені з використанням геоінформаційної системи *MapInfo*, яка є найбільш доступною в освоєнні та використанні студентами в науково-дослідній роботі.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Найбільше серед географів і картографів використовуються загальнопоширені програмні продукти. Сьогодні вже зроблено перші кроки в розробці програмного забезпечення викладання базових дисциплін і спецкурсів у вищій школі при підготовці фахівців-географів. Використання комп'ютерних технологій дозволяє піднести навчальний та науково-дослідний процес на якісно новий рівень, що сприяє збільшенню зацікавленості не тільки програмним матеріалом, але й в участі у науково-дослідній роботі кафедри з перших курсів.

Література:

1. Дрогушевська І.Л. Розробка та запровадження комп'ютерних навчальних засобів з географії // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: 36. наук. праць. - К.: ІПТ, 2005. - Вип. 5. - С. 69-72.

2. Корнєєв В. Комп'ютер і географія // Освіта. - 2003. - № 12. - С. 10-11.

3. Остроух В.І. Комп'ютерні уроки з географії — новий комплекс методичних проблем // Картографія та вища школа: 36. наук. пр. - Вінниця: Держ. картографічна фабрика, 2004. - Вип. 9. - С. 56-59.

4. Прасул Ю.І. Нові типи туристських карт, укладених за комп'ютерною технологією // Вісник геодезії та картографії. - 2000. - № 4 (19). - С. 33-37.

5. Серапинас Б.Б., Чернышев А.В. Мультимедиа в учебном процессе // Картография XXI века: теория, методы, практика. М.: Институт географии РАН, 2001. - Т. 2. -С. 715-719.